

Bolygó király

Szereplők:

SZUPER KÁROLY

RADÁKOVICH BÓDOG

Játszódik: 1848. március 15-én este a pesti Nemzeti Színház egyik öltözőjében

VAS GEREBEN — családi nevén RADÁKOVICH JÓZSEF — a legnagyobb gazkölyök, kinek nincsen párja. Kicsapva minden iskolából, gyalog indul Győrbe. Győrről megtudja, hogy bizonyítványa a jogakadémiára beiratkozni nem elégséges. Egy évi nyomorgás után megismerkedik egy RADÁKOVICH BÓDOG nevű gazdasági gyakornokkal, akinek bizonyítványait annak tudta nélkül kikéri; a BÓDOG név mellé odairja a JÓZSEF nevet is. Ezzel a bizonyítvánnyal, RADÁKOVICH BÓDOG JÓZSEF néven beiratkozik Győrben a jogra, ahol alkalmat nyer tehetségei kifejlesztésére.

(A Pallas Nagy Lexikona, ill. Barabás Ábel: Vas Gereben)

SZUPER KÁROLY — színigazgató, született Halason 1821., meghalt 1892. 1839. lépett először színpadra FEKETE GÁBOR társulatánál, majd kisebb-nagyobb városokban szerepelt, mindenütt a közönség elismerése mellett. Ő volt az, aki PETŐFI-t 1842. november 10-én a SZABÓ-féle székesfehérvári társulatnál felléptette, és azontúl is együtt maradt PETŐFI-vel 1843. márciusig. SZUPER úgy is, mint színész, úgy is, mint igazgató, nagy érdemeket szerzett a színészet terén. 1856. április 13-án mint vendég fellépett a Nemzeti Színházban. 1881. november havától az Országos Színészegyesület, majd a Nemzeti Színház és az Operaház pénztárosa volt. Színészeti naplóját VÁLI BÉLA adta ki 1889.

(A Pallas Nagy Lexikona, ill. Magyar Színészeti Lexikon)

A március 15-iki nagy nap estéjén lelkes politikai tüntetések színhelye volt a Nemzeti Színház. A szabaddá lett nép ingyenes előadást követelt. S az igazgatóság, eleget téve az általános kívánságnak, „Bánk bán”-t hirdette ingyenes előadásul. Azonban a közönségnek még „Bánk bán” végighallgatásához sem volt türelme. Tombolva követelte a „Talpra magyar!” elszavalását. Egressy Gábor el is szavalta. Olyan nagy volt ezután a lelkesedés, hogy senki sem gondolt már „Bánk bán” folytatására. A boldogságtól mámoros tömeg hazafias, lelkes indulókat kívánt hallani, s színészek és a közönség további hazafias tüntetésekből kerestek feloldódást. Most az egyszer örömeiben vigadott a magyar nemzet.

Fájdalom, nagyon rövid volt az öröme!

(Pataki József: A magyar színészet története 1790–1890, ill. Magyar Színház-történet)

EGYETLEN FELVONÁS

Egyetlen szín.

SZUPER: *(bent ül, naplóját írja)* „Már csaknem én következék a színpadon, szívemet torkomban érezem dobogni, s nagy hévvel nekikészülődék az oly emlékezetesnek remélt játéknak”, de hogy az a kénköves istennyila szaggatná darabokra Barthát a lábával egyetemben, hogy sántulna le végleg, *(közben kitépi és galacsínná gyűri a lapot)* hogy az utolsó ítéletre is úgy kelljen odabicegnie a nyavalyásnak!

BÓDOG: *(közben belopakodott)* Van itt valaki?

SZUPER: Itt? kicsoda? Talán én ücsörögnék itt ittfelejtve? Én siránkoznék királyi bánatomban? Egy királynak kell látni minden könnyeket, magának könnyezni nem szabad? Hogy megtanultam három óra alatt!

BÓDOG: Bámulatos teljesítmény! Nem egyszerű mondat bizony! De ha nem haragszik, én most más ügyben...

SZUPER: Haragudni? Nem, barátom, maga egy istenfélő embert lát, aki nem gerjed haragra, és ha netán azért imádkozik, hogy Barthának száradjon le mindkét lába térdig, azt is csak a maga mulattatására kívánja..

BÓDOG: Tudniillik, hogy a jegyem árát szeretném visszakapni...

SZUPER: Mit akar?

BÓDOG: Tudniillik, hogy senkit nem találtam az épületben... minden nép úgy elszaladt... én meg ugye ittmaradtam ezzel a jeggyel, és nincs ki visszatérítse, mert mindenki elment...

SZUPER: Száradjon le térdig a lábuk! Én idejövök, otthagynom a beteg kisfiamat Veszprémbe az anyjával, megtanulom a szerepeimet, és elébük állok, és ők elszaladnak, mielőtt elébük állnék!

BÓDOG: Nem szép dolog bizony, hogy félbehagyják az előadást. Már csak ezért is szeretném, ugye, a jegyem árát, ha lehetne... Én, ugye, teljes előadásra vettem jegyet: első emeleti páholy, öt forint. És az egyik színész fel se lépett!

SZUPER: *(fogát csikordítja)* Bosszantó. Mostan érzi veszteségemet! Maga boldog ember: Enyhülést szerezhet; szabad folyáson úszhat a dühe: hallgatni kell nekem — király vagyok!

BÓDOG: Igen kérem, egy kicsikét haragszom, ugye, mert tudja, a jövedelmeim meglehetősen nincsenek, olyannyira, hogy még színházba se jutnék, például ma sem, ha történetesen az előa-

dás nem lett volna ingyenes... *(hazugságon kapva magát)* Márhogy... kedvező áron... Szóval azt hiszem, mindegy. Persze, ha nem maga a pénztármok, akkor nem is zavarom. Jó éjszakát! *(indul)*

SZUPER: Jó éjszakát? Hát jó éjszaka lesz, annyit mondhatok! *(felveszi az összegyűrt lapot és beleolvas)* „Délután felkért Szigeti, hogy a szerencsétlen félrelépés folytán lábúzódásban szenvedő Bartha helyett, ki ma este Endrében készült fellépni...” *(újfent összegyűri a lapot)* Az az aljas Bartha, az a sánta ördög! Miért is hallgattam Petőfire? Irodalom?! Kell is ezeknek irodalom! Ezek a Baál papjai, nem Tháliáié!

BÓDOG: *(visszasomfordált)* Igazából ugye nem is azért jöttem ugye, amit, úgy tűnik, mondtam, és amit maga vélhetőleg hisz, hogy a jegy miatt... Nem, én másért vagyok itt és jöttem vissza.

SZUPER: Miért zavar? Nem látja, hogy átkozódom?

BÓDOG: Tudniillik én vagyok annak a művésznek az öltöztetője, aki ebben az öltözőben kellene, hogy legyen...

SZUPER: Bartháé? Te ismered a Barthát? Akkor mondd meg neki, hogy én játszottam lábúzódással Szigetvárott! Mondd meg neki, bár ez nem igaz! Úgy látszik, rosszul emlékszem! De ez nem is fontos.

BÓDOG: Maga is fellépett volna ma? Én tulajdonképpen, ha úgy vesszük, nem is ama bizonyos Bartha öltöztetője volnék, illetve hát vagyok is, hanem Szuper Károlyé.

SZUPER: Mik vannak itt a Nemzetiben! Tudja, én mindig is magam öltöztem.

BÓDOG: Magam is így vagyok vele. Nemigen fogadok el segítséget. Meg mit is öltöznék?

SZUPER: Például azt a kabátot levehette volna, mielőtt bejön.

BÓDOG: Igen, mást nem is igen vehetnék le. De ezt se veszem le szívesen.

SZUPER: Meg minek is venné, ha úgyse marad? Hisz miért maradna ha úgysem marasztalják?

BÓDOG: Ne higgye, hogy azért nem veszem le, mert ez afféle rögeszme nálam. Dehogya: Egyszerűen csak nem vagyok hajlandó egy percre sem letenni és kész! *(dühbe gurul)* Ne is próbálja elvenni, mert ugyan a hideg és az inség elapasztotta az erőmet, de körmöm szakadtáig védekezni fogok!

SZUPER: Nézze, barátom! Én itt állok életem legnagyobb sorscsapása után, és maga a kabátja kétségtelenül regényes történetével igyekszik felvidítani?

BÓDOG: Nem az én kabátom ám! (*felcsattan*) De nálam marad!

SZUPER: Látja, még csak nem is a magáé!

BÓDOG: Elmondjam, kié? Tudni akarja, hogyan kerültem bele?

SZUPER: Ezért küldte ide a Bartha? Hogy halálra szekírozzon? Hogy kikémlelje, miként gyötörődöm? Hogy kuncogjon rajtam, aki halálos lázzal is komédiáztam a közönségnek Szegeden, mert a közönséget csak a komédia érdekli, kuncogjon rajtam, látván, lelkileg mint roppanok össze? Hogy lássa, mint leszek a háládatlan, méltatlan közönség nélkül megfosztva birodalmamtól magától? Minden javamat tinéktek engedém, királyi székem koldussá tevém — azt hittem: a jobbagynak csak legyen, úgy addig a király se lesz szegény, én, aki ilyen mondatokat tanulok meg röpké három óra alatt! Szegény, szegény király! Be megcsalatozál! (*könnyes szemekkel elfordul*)

BÓDOG: Higgye meg, hogy téved, ha azt hiszi, hogy én... Én említettem, hogy nem ismerem tulajdonképpen Barthát, akárha öltöztető se volnék, mint ahogy ezt az előbb állítottam valami képp... Ne értse félre, hogy féltem a kabátomat, nem vagyok én rögeszmés... Még csak az kéne. Nem, ez Vas Gereben kabátja, ő hagyta nálam.

SZUPER: A színfal mögött volt az ágyam felállítva! Ezt mondd meg a Barthának! Még ilyen állapotban sem esett nehezemre a játék! (*örjöng*) Éppen egy ilyen könnyed, tréfás embernek esne nehezére! Egy ilyen vidám, adomáktól hemzsegő embernek!

BÓDOG: Bizony, a vidámság az fontos. Most, hogy így a kabátomról kérdezett, eszembe is jut egy adoma. Vas Gereben mesélte, aki közeli, testi-lelki jóbarátom volt... volna, és aki szakasztott ilyen humorisztikus, tréfakedvelő kedély, mint kegyed. Bizonyára ismerik is egymást, (*célzatosan*) talán meg is tudná mondani nekem, hová tűnt ilyen hirtelen innét?

SZUPER: Talán el se jött. Meglehet: beteg, fáj a lába, félő, hogy eltörtött neki szegénynek, már ahogy ez a járvány van, szörnyű! A pestisnél több embert vitt el a lába.

BÓDOG: Például innen a nézőtétről is, hehe. (*bebeg*) Márhogy így elszaladtak, úgy értem.

SZUPER: Tényleg elmegy, ha adok öt forintot, vagy csak hitegetett?

- BÓDOG: (*daccal*) Inkább leülök, és megvárom itt Vas Gerebent. Itt kell lennie valahol. Hiszen idáig követtem a nyomát.
- SZUPER: Inkább segítsen lecsatolni ezt a palástot, ha már ideküldték.
- BÓDOG: Szép.
- SZUPER: Magáé lehet, ha gyűjtő. Nekem már úgysem kell. Én, ki már választott népemtől elhagyatva állok, magam csúfolásaul miért viselném tovább? Vigye csak el, úgyis a Bartháé.
- BÓDOG: Azt akarja, hogy vegyem le a kabátomat? Hát nem! Én ezt télen-nyáron, éjjel-nappal, hóba-hőbe egyre viselem!
- SZUPER: Én meg még azt hittem, hogy legalább egy estét végigkeseregtek azon, hogy tönkre jutott az életem, de maga már most belefárasztott! Itt a palástom, én ledobom, és követem tovább bolygó sorsomat!
- BÓDOG: Vegyem rá a másikra talán? Ugyan, így is melegem van. Bár télen kevésbé fáznék... De nem! Hisz eltakarná, és mit gondolnának az emberek? Azt hinnék, valami bolyongó király vagyok, vagy efféle...
- SZUPER: Micsoda?
- BÓDOG: Nem is hinné, mennyi múlik a ruházaton! Tudja, van egy történet Megyeriről. Az is színész, amolyan vándorló komikus. Aztán a direktor úr rábízta a köpönyegét, hogy vinné el az irodába, amint a rostáltatást bevégezte. Erre ő meg hogy éppen hogy felvette a köpönyegét, és a magtárban a béresek csak néztek s lekapdosták a süvegeiket. (*magyarázólag*) Az is lehet, hogy azt hitték, ő a direktor úr. Tudniillik, hogy a köpönyeg miatt. Gondolom, azután mondta is, hogy nem ő, és akkor csodálkozhattak egy nagyot. Persze, hogy mit kerestek a magtárban, ő meg a direktor úr, azt ugye elfelejtettem. Istenem, öt év alatt hogy kiment a fejemből! Csak foszlányok maradtak belőle, mint ebből a kabátból!
- SZUPER: Kész? Ennyi volna egy adoma? Befejezte? Vagy meddig várat a csattanóra?
- BÓDOG: Miféle csattanóra? Benne volt a lényeg: azt hitték, a Megyeri a direktor úr, azután pedig megmondta, hogy nem. A ruha miatt, ugye.
- SZUPER: (*kikel magából*) Így lett színész Megyeri, nem? Ez a vége, ha nem hagyjuk le, nem? Ha elmondadjuk külön magunknak, hogy a béreseknek olyan jól adta a direktort, s utánozta a hangját is, hogy megtévesztette őket: „Hát ti akasztófárávalók, azért

eszitek a konvenciót, hogy itt henyéljete?” Így mondunk el egy adomát, ugye? Nem pedig befejezetlenül, mert gyűlöljük a befejezetlenséget, ugye? Csak úgy kutyafuttában belepillantani egy drámába, csak amíg el nem macskásodik a drágalátos ülepünk!

BÓDOG: Kérem szépen, engem ne tessék okítani! Én tudom, hogy Vas Gereben azért adta tudtomul ezt a nem túlzottan tréfás adomát, mert azt akarta, hogy az ő kabátját én hordozzam eztán, és így lehessenek őnéki.

SZUPER: De egy adomát nem lehet ilyen befejezetlenül, ilyen hányavetin elbeszélni! Ha a maga barátjának erre futotta, az az ő baja! De maga legalább ne legyen olyan irdatlan büszke rá, hogy ebben ő volt a mestere!

BÓDOG: Ne legyek büszke reá? Vas Gerebenre? De igenis, hogy büszke vagyok Vas Gerebenre! Engem ő tett azzá, ami most vagyok! Én pedig őt tettem azzá, ami! Ami én voltam volna! Még a nevét is én adtam! Merthogy olyan erőseknek és merészeknek találtam a tréfáit, akár egy vasfogas kenderfésű! (*célzatosan*) Persze, magának magyarázzam? Hisz maga ismeri őt, csak nem akarja elárulni, hol van!

SZUPER: És ha nem ismerem? Ismerek én különb nevezetességeket! Olyan emberrel beszélsz, és ezt is megmondhatod a Barthának, akinek egy Széchenyi, egy Batthyány tapsolt, akinek Kisfaludy Sándor hallgatta figyelmezőn a színésztörténeteit! Nekem egy Jókai írt jutalomjátékot — lehet, hogy egy ócska komédia, de az enyém! És tőlem egy Petőfi kért protekciót, amikor vándorszínesznek kívánczozott! Nekem nem kell Vas Gerebenek után loholni, nekem most ordítanom kell, ahogy csak a torkomon kifér!

BÓDOG: Ezeket nem ismerem. Ők is játsztak volna?

SZUPER: Játsztak? Játszadoztak! A feje tetejére játszadozták az egész várost! Megörjítették a nyomdászokat meg a színházbarátokat! És játszadoztak velem is, az én tüzemmel — azon süttették meg a pecsenyéjüket! Én mondtam annak a Borostyánnak: „Borostyán fiam, mit akarsz ezen a pályán? Tehetségteleőbb vagy még a Barthánál is, csak Dunának futsz szégyenedben, és az itt Bajánál igen mély!” — mondtam neki Baján. „Menjél Pestre lírikusnak, az való neked!” Hát ebből a Borostyánból lett Petőfi Sándor, csak hogy ámuljon.

- BÓDOG: Én Petőfi nevezetű színészt sem ismerek. Úgy látszik, tényleg nem egy híres tehetség.
- SZUPER: Ezek szerint maga nem ismeri Petőfi nevét? Szerintem maga csak Vas Gereben nevét ismeri. Meg talán a sajátját, bár ez nem biztos.
- BÓDOG: Ne higgye! Maga kitartóan rögeszmésnek néz engem, csak mert nem ismerek minden bolygó színészt. Vas Gereben nem volt színész, azt hiszi? Csak más néven lett híres színésszé, azt meg maga úgysem ismeri! De ismerek én más nevet is! Például Radákovich Bódogét. Nem tudja, ki az, ugye? Hát én vagyok. De tudok még más neveket is! Radákovich József. Helyesebben Radákovich Bódog József! Nem sejti, ki az, ugye?
- SZUPER: Maga.
- BÓDOG: Nem. Más. Mégpedig Vas Gereben.
- SZUPER: *(gúnyosan)* Persze! Ki más? Már eszembe jutott. Radákovich Bódog József, a vándorszínészek koronázatlan királya, a méltán népszerű bonviván!
- BÓDOG: Hiába gúnyolódik, annyit mondhatok! Színészként egészen máshogy hívják. Radákovich Józsefnek akkor hívták, amikor először találkoztunk öt évvel ezelőtt.
- SZUPER: Petőfit meg Rónaynak hívták, amikor színésznek akart állani. Lehet, hogy én mondtam neki, hogy Borostyán legyen?
- BÓDOG: Az biztos, hogy a Vas Gerebent én találtam ki. Zavart a névrokonság. Képzelve el, hogy egy este beállít egy vadidegen és majdnem ugyanúgy hívják, mint engem. Persze azután kiderült, hogy szegről-végről rokonok is volnánk. Tudniillik, hogy ő az enyingi Radákovichok közül volna való... Persze akkor még nem tudhattam, hogy ő olyan fekete bárány a családban, szóval érti... még az iskolából is kicsapták korhelység és hanyagság miatt! Ezért kellett neki az én tisztességes életem. Persze ezt azon az estén még nem sejthettem. Ő csak annyit mondott, Pápáról jövet tért be hozzánk.
- SZUPER: Pápa? Petőfi is ott volt diák! Az én drágalátos barátom! Az ő lábát se siratnám, ha egy átkom megbicsaklitaná!
- BÓDOG: Hagyja már azt a Petőfit, maga teljesen rögeszmésen hergeli magát. Ha nem szereti, minek beszél róla?
- SZUPER: Az más, hogy nem szeretem. De a barátom. S ráadásul ebben az országban magán kívül mindenki ismeri a nevét. Pedig az én jóvoltomból lett híres!

BÓDOG: (*együttérzőleg*) Ilyenek ezek mind! Az az imposztor is, az a Radákovich József! Odajön, bemutatkozik, ölelget meg atyafiságot emleget, iszik a legjobb boromból, itat engem, aki botorul vele kelnék poharazásban birokra, míg el nem terülök a lóca alatt?! És azután mit tesz ez az állítólagos rokon? Mit? De úgy kell nekem! Tán nem tapasztaltam elégszer, hogyan oldja meg a bor a nyelvemet?

SZUPER: Maga nyilván azt hiszi, én jószántamból kószálok ezen az átkozott Pesten!

BÓDOG: Ki beszél itt magáról? Én magamról beszélek! Én nem voltam mindig ilyen toprongyos. Nekem állásom volt, és voltak bizonyítványaim. (*sírva fakad*) Kitűnő bizonyítványaim! Amilyenek egy sárvári írnoknak kellett. Azokkal én akár Győrbe mehettem volna jogakadémiára, olyan bizonyítványok voltak azok!

SZUPER: És mi lett velük?

BÓDOG: (*hüppögve*) Nélkülem mentek el a győri jogakadémiára! Az a pernahajder ellopta őket! Az utolsó szálig kilopta őket a fiókomból. Még a házasságlevelemet is elvitte. Még szerencse, hogy nem jött vissza Melindámért! Dehogy jött vissza, ahhoz gyáva volt! Még a kabátját is nálam felejtette, de azért sem mert visszajönni!

SZUPER: Egy ilyen kabátért én sem törném magam. Bezzeg törtem a Bartha palástjáért. Hogy Prokrusztész szelje kurtábbra!

BÓDOG: Engedje már befejeznem, legyen szíves! (*célzatosan*) Hátha valamiről eszébe ötlük, merre járhat most. Idáig követtem helyek és nevek útvesztőin keresztül, soha el nem tévelyedve, s most a maga gyermekes titkolózása tartóztasson fel? Éppen most, amikor ingyenes volt az előadás, és láthattam volna végre először színpadon Vas Gerebent? Értse meg, muszáj találkoznom vele! Érte hagytam el a családomat, a kis Somát, s Melindámat. Pedig mit kért az a drága asszony! „Hova mennél Bódog? Két éve, hogy elvitte a nyavalyás papírjaidat, amiket úgy siratsz, mint valami rögeszmés, bottal ütheted már a nyomát! Ki tudja, hova vitte el az ördög? S minek neked azok egyáltalán? Itt rendes állásod van, az uraság becsül, holtunkig bőségben élhetünk, ne vedd nyakadba a világot szilvamáért! Megőrjítesz, te bódogtalan marha!” Így beszélt az én Melindám.

SZUPER: Nehogy azt higgye, hogy az én Antóniám nem óvott ettől a Petőfitől! Igaza is volt. Nem szereti Petőfit, léha, piszkosszájú

fráternek tartja, miolta egyszer együtt utaztunkban majdhogynem nyakát szegé — mindannyiunkéval egyetemben. Látnia kellett volna őkelmét, amint elnyúlt a sárban részegen hente-regve, mint a lőtt nyúl!

BÓDOG: Azt hiszi, hogy a maga szórakoztatására mesélem a családom tragédiáját, hogy egy csirkefogó után kellett erednem, feleségem intő szava ellenére sorsukra kellett hagynom szeretetteimet?

SZUPER: Az előbb még azzal büszkélkedett, hogy egy pohárból ittak és megosztottak egy kabáton.

BÓDOG: Így gyártják maguk az adomákat! Kiforgatják az ember szavait! Én részvétet szeretnék magában kelteni, maga meg élcelődik az én rovásomra! Vegye tudomásul, hogy maga bűnrészes az életem megromlásában, ha eltitkolja előttem, hol találhatom meg az alávalót!

SZUPER: Gyártom az adomákat? Csak azért, mert jól tudom őket előadni? Szavamba vagdos és csepül, ahelyett, hogy szájtátva figyelne? Tudja meg, hogy ez az utolsó szóig igaz. Mondok én magának valamit, barátom. Negyvenhárom január tizenötödikén vagy tizenhatodikán történt...

BÓDOG: Tessék, nem is emlékszik!

SZUPER: Maga most üljön és ámuljon, hogy mesélek én adomát! Tehát Fehérvárról tartánk Kecskemétnek, nehezen vergődván a nagy sáron s homokon keresztül. Petőfi Szalkszentmártonon, hol atyja egykoron korcsmáros vala, úgy felönte a garatra édesbús nosztalgiája okán, hogy danoltában s káromkodtában majd széjjelrúgá szekerünk oldalát.

BÓDOG: Különös. Vas Gerebenen nem fogott az ital. De...

SZUPER: Csitt! Nőm kérve kéré Petőft, szállna át káromkodni más-hová, mert megver az Isten bennünket, sárba fordítván szekerünket. Ő engedelmeskedőn által is mászott egy másik szekerre, aholis lelkes dalbarátokra lele. Hát uramfia, egyszerre csak nem felfordul a szekér alattok, Antóniám őszinte megrökönyödésére és Istenben való tökéletes megnyugovására! Mondottam is Petőfinek: „Onnét már aligha pottyanhatol alább, cimbora!” Amire Petőfi a saras ábrázatjával csak pisloga, akár a lőtt nyúl. Na most nevethet! *(Bódog először bambán néz, aztán lassan fölerül, végül Szuperrel karöltve fergeteges röhögésben törnek ki)* Na, tud maga ilyet Vas Gerebenről?

BÓDOG: Érdeklí? Győrbén éppenséggel megesett vele egy eset. Tudja, ingyen ebédet kapott a püspöki konviktusban. Ezt is az én győnyörű bizonyítványaimmal vívta ki magának! Miközben én majd' éhen döglöttem az út szélén! Ott feküdtem és borzongva méregettem az egyre növekvő türelmetlenséget a hollók szemében.

SZUPER: Jó történet. Hol vidám, hol érzelgős. Tudja, ismerek egy történetet valakiről, akinek éppen a hollók hordták az ennivalót.

BÓDOG: Lehet, hogy éppen tőlem akarták vinni

SZUPER: Alig hiszem, minthogy az illető Illés próféta volt, aki akkoriban a pusztában vándorolt.

BÓDOG: Akárcsak én. Bezzeg Vas Gereben ott dőzsölt a püspöki konviktus orgiasztikus lakomáin! *(gépiesen)* Mondhatom, kifogyhatatlan volt furfangos ötleteiből. A levesnél, ha először ő vett a tálból, egyetlen kanálmerítéssel minden szál tésztát ki tudott szedni. A merőkanállal elkezdte a levest nagy sebességgel forgatni, s mikor már a lé sebes iramodásba jött: hirtelen szemközt fordította a merőkanalat. Ezt oly ügyességgel tette, hogy az utána következő egyetlen tésztadarabot sem volt képes kihalászni.

SZUPER: *(elismerően kacag)* Az összes tésztát egyetlen merítéssel! Lehetett étvágya annak a maga barátjának! És hogy győzött annyi tésztát magábagyűrni?

BÓDOG: *(bizonytalanul)* Nem nagyon tudom. Talán otthagyt a tányéron a maradékot? Vagy aztán visszatette?

SZUPER: Ez nagyon jó! Kezd rokonszenves lenni nekem ez a maga barátja. Mit mondott, hogy a fenébe hívják? Radákovich Bódog?

BÓDOG: Az én volnék, ugye. Ő eredetileg József volt, és ezt a bizonyítványaimon a Bódog név után illesztette, így lett Radákovich Bódog József; ne higgye, hogy ezt pompás érzés volt meg tudni. Nem hittem, hogy az aljasságnak létezhet ilyen foka. Ha elgondolom, hogy az én nevemmel volt korhely, hogy az én nevemmel zabálta fel a tésztát! Tudja, hány helyen maradt az én nevemen kifizetetlen számla, babgulyás meg három megszely bor?

SZUPER: Megszökött a csibész?

BÓDOG: Nem ő, hanem én. Nem nagyon volt pénzem. Ilyen erkölcsi mélypontra juttatott!

SZUPER: Az. Még kabátot is kellett lopnia.

BÓDOG: Nem! Mondom, hogy ez az ő kabátja, ugye, amit nálam hagyott! Tudja, nem mert érte visszajönni!

SZUPER: Egyébként látja, ezt a történetet kimondottan értelmesen adta elő. Látja, ha nem gyötri magát, nem erőlteti, hanem a pillanatot szülte közvetlenséggel...

BÓDOG: Nem, így ezt azért nem lehet igen kijelenteni, sőt. Ezt én szóról szóra megtanultam, és azóta minden nap háromszor elszavalom. Győrben csak ezt az egy adomát sikerült megtudnom róla, mert hamar továbbállt onnét, újabb álnév alatt, mint vándorszínész.

SZUPER: Nem, ne is magyarázzon nekem tovább! Azt hittem, sikerült megértetnem magával az adoma műfajának pszichológiáját! Megtanul egy adomát! Bebírázza! Én meg még meg is dícsérem! És én ilyen embereknek akarok tragédiát játszani! Kövesse csak azt a hírneves komédiást... Komédiás lett, ugye?

BÓDOG: Igenis, az! A legjelesebbek egyike!

SZUPER: Komédiás?! Hát tudja meg, barátom, én is komédiás voltam, én is a legjelesebbek egyike, híresebb talán még a maga cimborájánál is! De tudja, mit mondok? A színészet a magyar szellem és művelődés mécsvilága kell, hogy legyen! Nekünk nem aláereszkednünk kell, nekünk aláereszkednünk, az alantas nép közt elvegyülnünk nem szabad! Mi szép, mi szép, mi szép a mi föladatunk — legyünk büszkék reá, hogy színészek vagyunk! Miénk a hatalom az emberszív felett, apostolok vagyunk az erkölcs mezején: a mi ekhósszekereinknek tüzes lángoszlopként kell ragyogniuk a Kánaán felé vivő úton, mint Illésé, és boldog legyen, aki csak a porunk is nyeli! Egy Petőfi hentereghet ittasan velük a sárban; de nekünk uralkodnunk kell a szív erényei felett! Ha meg nem tesszük azt, mi föladatunk: akkor gyalázat ránk, színészek nem vagyunk! Barthától nem hallottál ilyesmit, ugyebár?

BÓDOG: Nem hallottam! Bartha nem áll szóba ismeretlenekkel! És tudja meg, hogy én szeretem a vidámságot! Majd éppen magára fogok hallgatni, amikor tudom, kicsoda és micsoda emelkedett lélek Vas Gereben mint komikus!

SZUPER: Vas Gereben! Le merném fogadni, ráteszem a maga öt forintját, hogy tízszer többször olvasott engem színlapra nyomva, mint őt! Különben ne legyen a nevem az, ami!

BÓDOG: Majd mindjárt lelappad a nagy kérdése! Neki még a neve is olyan név, amelyik méltó őhozzá! Amelyik magában egyesíti az emberfeletti tehetséget és a köznéphez pártolást!

SZUPER: Talán Borostyán? Vagy Bartha, hogy sántulna le? Maga nem tudja, kivel beszél!

BÓDOG: Maga meg azt nem, hogy kiről! Az ő neve...

SZUPER: Az én nevem...

BÓDOG: Szuper Károly!

SZUPER: És az övé?

BÓDOG: Most meg mit nem ért? Szuper Károlynak hívják Vas Gerebent! Ez a név se ismerős? Ugyan! Látom, elállt a szava! Most már aztán kíváncsi vagyok a maga híres nevezetes nevére!

SZUPER: *(megdöbbenve)* Az enyém... az enyém mi? Arra kíváncsi, hogy ellenben, hogy viszont, márhogy ezzel szemben engem hogy hívnak, nem úgy, mint őt?

BÓDOG: Nyögje már ki, ne szégyellje!

SZUPER: Ööö...mondjuk, Nagy Pista? Ez így hihető?

BÓDOG: *(diadalmasan)* Gondoltam! Nem is néz ki több magából! Csak arra lennék kíváncsi, ki engedte be ide, Szuper Károly öltözőjébe?

SZUPER: Egy jóakaróm engedett be. Egy bizonyos Szigeti. Egyike a lábajra hajlamosaknak. Mint a kenyerespajtásod, a Bartha.

BÓDOG: *(megvetőleg)* Szigeti urat, képzelje, ismerem! Még beszéltem is vele. Méltán haragudhatok rá, hisz ő mondta, hogy itt lelem valahol Szuper Károlyt ma este. Azaz voltaképpen Vas Gerebent.

SZUPER: És ez a maga... Szuper barátja tud róla, hogy maga követi? Vagy arról, hogy ő tulajdonképpen Vas Gereben?

BÓDOG: Kilétével nyilvánvalóan tisztában van, nyomában-voltom-mal aligha. Mindenütt igyekeztem egy nappal őutána megjelenni, s összegyűjteni, ami tőle hátramaradt.

SZUPER: Úgy érti, helyről helyre követte Szupert, mint Elizeus Illést?

BÓDOG: Bizonyára úgy. Csak én évekig.

SZUPER: Ahogyan ő.

BÓDOG: Csakhogy én a kabátját is hordtam. És ne remélje, hogy megválok tőle!

SZUPER: Miért, talán Illés nem terítette-e Elizeus vállára köpönyegét, amikor utódjául jelölte? De igen. És nem vette-e vissza azután tőle? Nem bizony.

BÓDOG: De én tudtán kívül követtem Szupert.

SZUPER: Nekem legyen mondva, igaza van. És mégis, merre kószált az a maga tudatlan Illése?

BÓDOG: Győrben akadtam a nyomára. A kaszinóban ismertem rá egy kifüggesztett képen a Londoni koldusokból.

SZUPER: Istenem, a Londoni koldusok! Micsoda darab! Játsztam benne: Prospectust egyik műszerepemenként méltatta a Regélő. És magát beeresztették ilyen öltözékben a kaszinóba? Mikor én ott jártam, aligha sok idővel maga előtt, még megkívántatott az elegancia.

BÓDOG: Miért ágál a kabátom ellen? Azt hiszi, ez nem úri viselet? Azt hiszi, ezzel nem engednek be bárhová? Ha azt hiszik, hogy én vagyok a vincellér? Mert úgy veszik ki a szavaimból? Szóval, ott volt Szuper kifüggesztve. Háttal állt, belemosódva a félhomályba, de a kabátja foszlott széliről rögtön felismertem!

SZUPER: Na, azon a képen szereplek én is Prospectus öltözkéében! *(gúnnyal)* Persze nem így háttal kiemelve, hanem csak úgy szemközt, egész alakban, a szemlélőre tekintve meghúzódón. Talán emlékszik is, véletlen én is a szemébe ötlöttem, tán a nevem is a feliraton, hogy Nagy Pista...

BÓDOG: Nem, nem vettem észre. Persze az egész képet nem néztem meg alaposan, miért is? Hanem az biztos, hogy a feliraton csak ennyi állt: „Szuper Károly egyik műszerepében”.

SZUPER: Igen, egyik legismertebb komikus szerepe volt. Ó, miért is komikus!

BÓDOG: Ne jöjjön mindig ezzel! Szinte bántó már az irigysége. Hanem, ha csakugyan egy színpadon álltak, akkor miért tagadta le, hogy ismeri Vas Gerebent?

SZUPER: *(gúnnyal)* Így lehetett érteni?

BÓDOG: Igen. Azt is mondta, hogy fogalma sincs, hol van.

SZUPER: Tudja, kicsit lefoglalta a gondolataimat, hogy zátonyra futott az életem.

BÓDOG: Ne jöjjön megint a sirámaival. Mindig akkor rántja elő őket, amikor színt kellene vallani!

SZUPER: Vegye tudomásul, hogy Szuper Károly ebben a bűdös életben, amíg jártányi ereje és szikrányi akarata marad, ennek a színháznak a közelébe nem jön, ha mindjárt tizen öltöztetnék is! Ebbe a színházba? Ebben a tapétás falú városi kócerájba, ahol sántuljon le az összes vándorlásképtelen, röghözkötött álművész?

BÓDOG: Megint dühöng, ugye-ugye, meg jósolgat Szuper nevében. Próféta! itt marhaságokat Szuper nevében. Mit tud maga Szuperről? Mert én mindent tudok!

SZUPER: Na halljuk, ez érdekel! Mégis, merre vetődött el vándorútja során ez a két lábán járó legenda?

BÓDOG: Bejárta az egész országot! Tudja, mióta a bizonyítványaim révén szert tett az életemre, enmagamként követem őt. Ne higgye, hogy rögeszmés vagyok, de ez így van, és kész. Lehet, hogy Melindám helyesen látta, és nekem magamnak eszem ágában nem lett volna nekivágni az útnak, de így, hogy előttem jár, és lángoszlopként vezet, mint az a maga rokonszenves barátja, Illés azt az Elizeust... Győrbe vitt utam, és úgy éreztem, mintha már jártam volna ott. És tudja, miket beszélek magának? Tudtomul adatott, hogy csakugyan jártam volna ott! Akként, amiként ugyancsak jártam volna Kecskeméten, s jártam volna Halason, jártam volna így Félégyházán, akár jártam volna Baján, ahogyan jártam volna Siklóson, és jártam volna Vukováron, mielőtt esmét csak megént jártam volna Siklóson, és bizonynyal bétettem volna lábam ezen városokba. S nemkülönben jártam volna...

SZUPER: *(keserű nosztalgiával)* Isten veled, regényes élet! Kalandok, Isten véletek!

BÓDOG: Mit szól közbe, és mit beszél bele?

SZUPER: Ifjonti álmok! Keresztül-kasul végigbohóckodni az országot! Fészerekben alva és aklokban lépve fel!

BÓDOG: Ilyen gazdag voltam volna én! Taps vihara dagasztotta volna keblem csattogó vitorláit! Kalandok! Tudja, mi történt volna velem Saucsúkon, útban Mohács felé? Betértünk volna a vendéglőbe, tán nem is étkezni, csak a helybéliekkel garázdán cívódni, magát a korcsmárost pedig pincéreivel együtt saját fedele alól kiakolbóltítani, hadd táplálják a hollókat! Szegény ember hiába próbált volna lelkünkre beszélni, mi a jó szóra nem hallgattunk volna, s így ő kényszerült volna fustélyt ragadni, s gyáva megfutamodásra serkenteni minket egymaga, hiába voltunk volna legalább félszázan, szakállas puskákkal és tarackokkal felfegyverkezetten.

SZUPER: Ilyen életért, ilyen kalandért volt esze odahagyni a kis Sómát? Egyáltalában, honnan veszi maga ezt? Ezt a hülyeséget? Mert úgy, hogy huszan valának a színészek, és az egész falu jött ellenük, a taglóikat lóbáló mészárosokkal az élen, akiket azu-

tán diadalmas küzdelemben viasszaszorítának, majd taktikusan szekérre ülének, úgy már való, úgy már igaz eset és szívvidámitó adoma egyben!

BÓDOG: Ne hazudjon! Én ezt magától a korcsmárostól hallottam úgy, amint elbeszéltem.

SZUPER: Akárhogyan van is, száalmas egy história. Mintha ugyan nem volna mindegy, hányan futottak a nyomorultak vágómarhaként a mésszárosok taglói elől, Thália papjai Baál hívei elől, ahelyett, hogy ezek követték volna lángoszlopikat!

BÓDOG: Mindegy? Dehogya mindegy! Nekem az nem mindegy, mert nem lehet mindegy, hogy Vas Gereben hányadmagával futott, mint a lőtt nyúl. Magát csak a csattanó érdekli, és az pedig nem, hogy nekem ez mit jelent, hogy nekem ez volt volna az életem!

SZUPER: Maga hibáztat? Akinék egy ilyen komédiás a prófétája?

BÓDOG: Komédiás? Kaland volna ez az élet, tudja? Próbálta már maga egy írrok életét a sárvári uradalomban? Végignézte már maga a rostáltatást a magtárban? És idehallgasson: Kaposvárott is játszhattam volna, hol is a főbíró egy szép színésznőnk kedvéért egy zsidónak deszkaraktárát ürítette volna ki, ácsoltatván benne nekünk színpadot, hogy szegénynek az udvarra hányt deszkáit mind szétmállasztotta volna a zivatar, és ottan hirdettünk volna játékot a népnek. Csakhogya midőn az már gyűlni kezdett volna, mi még javában dínomdánomoztunk volna a főispán tiszteletére rendezett tivornyán, így azok kínjukban, pénzszedő híján, előzőnlőtték volna, felforgatással fenyegetvén, szegény idős kereskedő verejtékkel összeácsolt raktárát, mígnem mi teljesen elázva, éjfél után beállítottunk volna, s azon víg modorban, félig pucéran, sután cigánykerekeket próbáltunk volna hányni a színpadon az emberek őszinte bosszúságára.

SZUPER: Maga reménytelen eset. Ha változtatna bármit is a keserű történet lényegén, hogya valójában már kilenc óra után visszatérének, s ha szedett-vedetten és példátlanul rosszul is, de előadák a Londoni koldusokat, nos akkor talán nem engedném el innét, amíg el nem ismételték sokadszor, amit az adomázásról tudni illik, még egy írrokna is.

BÓDOG: Én már nem vagyok írrok, és Barthát sem ismerem! Én már Szuper Károly árnyéka vagyok, akiről csak én tudom, hogya valójában Vas Gerebennel azonos. Az ő kabátjának hordozója

vagyok, és megszüntem enmagam árnyékaként tengeni, és zárándoklatom végén a József névvel kerekedik létem hármas egésszé, mint a hold vagy egy sajt!

SZUPER: Tudja, hányszor lát egy színész sajtot életében — főleg kezeket? Nekem maga itt ne örüljön! Lehet, hogy egy írnok élete nem egy egyvégtébeni dáridó, de azért kikérem magamnak, hogy vén, pörkölnivaló szatócsok hazugságaiból merítve sajtját kövérítse a vándorszínészek szikkadt kenyerét! Vegye tudomásul, a közönség sekélyes önmagát szereti színpadon viszontlátni, szomszédját nevetni és sógora hibáit, s a színésszel csak akkor elégedett, ha az magasztos küldetését alantas iszapban mártja meg!

BÓDOG: Ne moralizáljon, maga Nagy Pista, akinek derogál a nép közé vegyülni, és a búskomoly néplelket egy-egy órára felderíteni, és nevetésével a robotos mindennapokból kiemelni.

SZUPER: Maga nem tudja, mit beszél! Színésznépség? Maga nem látta, egy direktor miként játssza csaprészen Pozsonyban szintúgy a Londoni koldusokban, hogy másnap azután színreléptére se emlékezzék, nemhogy fogadtatására, holott a közönség őt az este négyszer hívá vissza a cortina elé.

BÓDOG: Nem mondott nekem újat, csak valótlant! Tudom, hogy ez is Szuper Károllyal történt meg. Egy Komáromi Samu nevű színidirektor mesélte! Maga is, ahelyett, hogy adomákat izzad, hitelen tanúknál faggatózhatna.

SZUPER: Nem emlékszem, hogy bármikor részegen léptem volna fel! Éppen hogy Komáromi volt részeg.

BÓDOG: Irigykedjen, rajta! Szuper nemhogy részegen, de álmában nagyobb színész, mint maga.

SZUPER: Talán a maga álmában!

BÓDOG: Az magán nem segít, hogy nem iszik!

SZUPER: Magán talán sokat segített, hogy ivott, hogy megoldotta a bor a nyelvét? Ma is otthon kotosolhatna a bizonyítványain!

BÓDOG: Igenis sokat! Elindulhattam Vas Gereben után, hordozhatom a kabátját, vagy ahogy én nevezem: a kabátnoka lehetek, és lehetek az árnyéka, ami maga sose lehetett volna!

SZUPER: Mert én vagyok, bár ne volnék, maga szerencsétlen, maga lőtt nyúl, de én vagyok Szuper Károly!

BÓDOG: *(üvölt)* Hazudik! Szuper Károly csak egy van!

SZUPER: Igaz. Na, az vagyok én.

BÓDOG: Hát ez már nevetséges! Ezek szerint maga után koslatok lassan négy éve a pusztában?! Csak, mert van mersze belekötni a hiteles Szuper-történeteim jelentéktelen részleteibe, amelyek számomra fontosak, azt hiszi, mindent megengedhet magának?

SZUPER: Ne rám haragudjon! Haragudjon a Barthára!

BÓDOG: Azt hiszi, hogy mert folyton a Barthán köszörüli a nyelvét, én már minden meséjét elhiszem? Csak, mert maga valamiért azt hiszi, hogy az ő öltöztetője vagyok? Na, tessék, feleljen: hol jártam volna negyvenöt szeptemberében Szigetvár után?

SZUPER: Tán nem Zomborban, barátom? Tán csak nem, ahol Szuper Károly Zombori leányvásár címen alkalmi komédiát írt, ahelyett, hogy a regényét írta volna...

BÓDOG: Ezt mindenki tudhatja. Lehet, hogy alábecsültem a felkészültségét. Hanem hová vitt volna utam Aradról eltávoztom után negyvenhat júliusában?

SZUPER: Ha követett, akkor Szegedre. Vagy talán tévedek?

BÓDOG: Miért, mit bizonyítanak ezek a helynevek? Mindenki ismeri őket! *(kétségbeesetten)* Én akkor sem vagyok hajlandó kétségbeesni, és elismerni azt, hogy magát követtem! Én magát sose láttam színpadon!

SZUPER: És Vas Gerebent?

BÓDOG: Őt azért nem, mert nem volt pénzem és merszem! Ma is csak azért, mert ingyenes volt!

SZUPER: *(megvetőleg)* Ingyencirkusz a népnek! Szemfényvesztés, mint Bosco. Láta maga Boscót?

BÓDOG: Beszéltem is vele. Mesélte, hogy jól kifigurázta Szuperék társulatát.

SZUPER: Ocsmány hazugság! Mi figurázánk ki őkelmét ál-Boscónkkal, hogy egész Arad rajta röhögött egy nyáron át! És még hazudik is? Az ilyenek világát éljük, a mutátványosokét, mint ez a Borostyán-Petőfi is!

BÓDOG: *(diadalmasan)* Bizony, maga Nagy Pista, maga közép-szerű ál-Szuper!

SZUPER: *(kis szünet után, higgadtan)* Nemde lelopta azt a képet a győri kaszinó faláról?

BÓDOG: Mit képzelsz, honnan veszi, ki árulta el?

SZUPER: Vegye elő, mutassa csak!

BÓDOG: *(aggódva elővesz egy képet)* Mi dolga vele? Nekem nem bizonyít be semmit! Látom, ott pöffeszkedik középen, majd-

nem eltakarja Szupert! Még szerencse, hogy a kabátja csücske látszik!

SZUPER: A kabátja? Lehet, hogy megint félreértettem a szavait, de mintha mostanig azzal nem hagyott volna tisztességgel kisírnom magam, hogy maga volna az ő kabátnoka, vagy miként becézi önmagát üres óráiban...

BÓDOG: *(csaknem összeroppanva)* Meg a hajából is látszik egy tincs.

SZUPER: *(gúnnyal)* Ősz, bodor fürtjeiből?

BÓDOG: Hátha nem is az igazi!? Hátha vendéghaj?

SZUPER: Minthogy az is. Tudja, ő a Gyulai.

BÓDOG: *(ijedten)* Kicsoda a Gyulai?

SZUPER: Az ezen a képen látható Vas Gereben a Gyulai. Na, az egy magához méltó madár. Legtöbbnyire sóskával élősködött, legelni járt a ligetbe, mint a barom, és nyár közepén is téli bekecsben járt. Télen megfelelő volt az öltözéke, de éhezett.

BÓDOG: *(igyekszik elterelni a beszédet)* Különös alak. Bizonynal aligha élhettek valami fényesen, de már csak ilyen ez a hánytott vándorélet, ugye.

SZUPER: Igaza van! Itt mennyivel vidámabb a Bartha ege alatt!

BÓDOG: *(felcsillanón)* Az lehet, hogy maga megváltozott?

SZUPER: Meg én! De még hogy meg! Járna csak erre Petőfi, az a fenegyerek, az a részeges néptribun! Azt még megbocsátottam neki, hogy Kecskeméten kikönyörögte tőlem a bolond szerepét a Lear királyban, és én, a bolond, meg ráálltam. Most meg hagytam, hogy kitúrjon a nyomdából! Olyan ez, hogy eleszi a tésztát a másik elől!

BÓDOG: Így igaz! De az arca egészen nem olyan.

SZUPER: Megkomolyodtam, barátom. Ez már nem egy komédiás ábrázata, a komédiásé, aki hús esztendősen még köztársaság-szerűleg egyenjogú fiatalemberekből álló társulatot szervezett, mit azonban szétdúlt a fejetlenség szülte pártoskodás s belviszál! Játszta én e komédiában is becsülettel!

BÓDOG: *(lelkesen)* Csodálatos szinte az átalakulás, amit magának a külsejében is bizonyítványaim birtoklása tett! Mintha nem is az az ember volna, akit elközdülő tekintetem utoljára látott asztal mellől leborultamban!

SZUPER: Nem mondom, szolgáltam pár garázda direktor alatt, mint a maga Komáromi Samu barátja, az ilyen kasza-kapa kerülők-

nek legkisebb büntetése volna egy heti börtön! De semmivel sem volt rosszabb, áldatlanabb a színművészetre nézve, mint az egymást túlordítani igyekvő egyenlők lármázása!

BÓDOG: *(önkínul)* De ez Ön, minnek is tagadnók! Bocsássa meg, hogy bitorlom a kabátját!

SZUPER: Téved, barátom. Ha nekem ilyen kabátom lett volna, hát otthagytam volna az első embernél, aki túl részeg, hogy utánahozza.

BÓDOG: *(kétségbeesve)* Ne cáfoljon rám! Nem akarja velem elhíttetni, ugye, hogy magának volt szíve úgy Szuper Károlyllyá válni, hogy előzőleg ne lett volna Radákovich Bódog József, és mindenkefelett Vas Gereben! Gondoljon a kis Somára, aki azóta bizonyára hiába sajtolja Melindám elapadó emleit! Hisz nem akarhatja, hogy csak ezért hagytam volt volna el őket!

SZUPER: Tetszik nekem az a maga barátja! Ahogyan van mersze kezébe venni a tészta sorsát! Aki, hogyha enne, elsőként kap a merőkanál után!

BÓDOG: Nem Ön? Nem maga? Nem akar? A kedvemért?

SZUPER: Talán azért tetszik, mert ilyen vagyok én is. Vagy nem én voltam az ország első komédiása? Már ha Radákovich úr újabb jelöltet nem állít... És mégis volt bennem elszánás kis családom odahagyva szembeszállni eddigi megútált szerepkörömmel, mely már mintha bőrömmé szarusodott volna, Pestre jönni, hogy ilyen Barthák és Borostyánok kuncogjanak össze a hátam mögött!

BÓDOG: Akkor hát nincsenek is magánál a bizonyítványaim?

SZUPER: Mert én az ő vásári kedélyüktől messze állok, elhiheti! Petőfi? Csak ült ott Jókaival együtt, akit persze maga nem ismer, de majd én bemutatom egyszer, jeles író s nekem jó barátom, csak gubbasztottak és pislogtak, amikor felolvastam nekik Kecskeméten a regényemet, a Bolygó királyt! Nem értették, aztán meg még engem csitítgattak nagy hangon, hogy jó ez nagyon!

BÓDOG: *(új hévvel)* És az nem lehet, hogy amíg maga azt a regényt olvasta a színészbarátainak, addig Vas Gereben a maga nevével mintegy visszaélve csellengett fel-alá az országban, azokon a helyeken, amelyeket olyan pontosan ismerünk, én, mert követtem, érti, ugye, az igazi Vas Gerebent, maga meg, mert valahogyan tudja, biztosan úgy véli? Mint ahogy a Londoni koldusokban is, Győrben, ahol képet is készítettek... magáról...

(összeroskadva) Csak hangosan gondolkodom... Tudja, hogy ne halljam az emlő után síró kis Somám hangját a fülemben... Elnézést, badarságokat beszélek... (élénken) Az a Gyulai merre járhat most?

SZUPER: Örületbe kergette valami bőrvizsketés.

BÓDOG: (halódva) Persze, Vas Gerebennek akkor már nem volt kabátja.

SZUPER: Nekem sem volt évekig kabátom. Persze ne örüljön, nem magánál hagytam. Nem, nekem nem jutott! Azzal vigasztaltam magam, hogy a színpadon jut nekem palást is! De nem! A társulatnak egyetlen kabátja volt, és az ránőtt a Gyulaira. Így reméltem volna palástot? Játsztam hát komédiát, ahogy jött, kiszolgáltam a közönséget az én kifinomult tragikai érzékemmel!

BÓDOG: (élénkebben) Éppen Ön keseregne? Hiszen senkitől annyi remekül elbeszélt adomát nem hallottam, mint Öntől!

SZUPER: Akar hallani egy még jobbat, egy még mulatságosabbat? Felteszem, ismeri Ardait.

BÓDOG: Nem volt szerencsém...

SZUPER: Neki se. Nem fog felhőtlenül örülni neki, mert a Soma fog eszébe jutni. Igaz, magának mindenről a Soma jut eszébe, úgy-hogy mindegy. Szóval Ardainak Perbetén jártunkban megholt kislánya. Élet-halál veszélynek közte utazánk az árvízen keresztül a bajcsi elszakadt gáton által, csakhogy Perbetére érvén a kislánydet anyja emlein halva leljük. Na, képzelheti! Szerencsére Nyikos barátunk nagybátyja lelkész vala Perbetén, s a gyermek eltakarítását Ő magára vállalá. A gyermektelenné lett szülőknek pedig hajnalban tova kelle utazniok — komédiázni! Igen, komédiázni, barátom! Nevethet, ha kedve tartja, de ne restellje meglátni az eset szomorú oldalát is! Mert kérdelem én, ki fogja a népnek Ardai könnyeit megmutatni, amiket bősséggel sírt? Ki fogja őket megtanítani a szavakra, amelyekkel sajátjaikat emberhez méltó fájdalommal morzsolhatják szét? Ki, hogyha ők ezt nem akarják, ha csak közönségesen vihogni, és mindezt elfeledni szeretnék? Ki volna bátor, gyötörni őket, a saját gyermekük halálával riogatni őket, hogy abbahagyják ezt a rémes vihogást? Ki merne őszintén, a fájdalom fejedelmeként színpadra lépni, és trónusa elé térdelgetni minden léha és kedélyes tahót?

BÓDOG: Nem volnék boldog, ha a Soma meghalna bizony.

SZUPER: Pedig lehet, hogy már nem is él. Maga meg itt a cimboráival kuncog a hátam mögött! Mert maguk inkább majd lenyelik a nyelvüket kuncogtukban, minthogy elinduljanak az önmaguk felé vezető úton szorgos zárándokként, ha már terem valaki, aki ugyan a kuncogtatásban is páratlan tehetséggel bír, de keze arra teremtetett, hogy dobogó, lüktető emberi szíveket tépjen ki helyökből, és csapdosson falhoz! Mert ha már saját maguktól nem képesek az öncsonkításra, legalább engem ne röhögjenek ki! Aki itt röhög, annak nincs bocsánat!

BÓDOG: Ön aztán tud mondani dolgokat, hallja! Egészen megijesz ezekkel a falhoz csapdosott szívekkel! Én koslatok itt Ön után a pusztában, hordozom Ön után Vas Gereben kabátját, *(ünnepélyesen)* mert Ön méltó rá, ha már mindig egy ilyenre vágyott, és erre most Ön a Bartha palástjával takarózik!

SZUPER: Maga nem engem követett, barátom! Akit maga követett, az Veszprémben maradt! Nem Vas Gereben, mielőtt megkérdezi! Nem! A régi Szuper Károly! Aki azóta a bolondok csörgősipkáját végleg a Borostyánok képébe vágta! És mindezt ezért a szerepért? Endre, te gyenge Endre! Puhány és megbocsátó király! Ilyen lenne egy király igazság szerint?

BÓDOG: *(bizonytalanul)* Aligha.

SZUPER: *(kenetesen)* Ő Isten. Istenit kívánva néz reája minden. És egy ilyen siránczó papucshőst állítani a helyébe! Aki kiveti a kedvesért való fájdalmat a szívéből, és egy pártoson kesereg? Ottan hever meggyilkolt hitvese, és gyilkolója azon törvényeket tapodta, mellyek édes tartományait zöldeltetik! Serkenj fel, öszverontatott igazság; de én elégtételt veszek! Azaz vettem volna! Ha ezek a Borostyánok, és a pártos csőcselék ki nem veszik kezemből pálcámat, s így magam büntetni nem tudtam... A fenének tanultam meg ezt három óra alatt!

BÓDOG: Ez is a szerepből való? Bámulatos az Ön emlékezőtehetsége! De ne eméssze magát azon, hogy egy ilyen buta darab elmaradt! Hisz Ön mondta, milyen vacak szerepet kapott! Megesik olykor, hogy kinti ribillió miatt félbeszakad az előadás. Ki tudja, most mi történt? *(gyorsan)* Mert én nem!

SZUPER: Nem is volna kár egy ilyen darabért! De én ma mást akartam, másféle Endrét, egy Szuper Endrét! Egy olyan lángolót! De ki látja meg a magányos mécsvilágot, mikoron tűzbe jött az egész város?

BÓDOG: Na de bizonyára emlékezik Esztergomban egy bizonyos Pelikán nevű műkedvelőre...

SZUPER: (*meghökken*) Nemde találkozott övele is.

BÓDOG: Igen. Mesélte a szegény ember, hogy már délután három órakor nekifogott öltözködni, és szerepét betanulni. S alighogy beállt az est, és ő a színpadra kilépett, künn tűzi láрма keletkezik, a nép kirohant, s a játék elmaradt. Lángokban állt az egész város...

SZUPER: Vagy csak a hídfői vendéglő gyullada ki? Kit érdekel ma már?

BÓDOG: Talán nem jól mondtam el?

SZUPER: Kit érdekel? Bebiflázta ezt is, mi? De ma este ez az Endre olyan szavakat szólt volna, hogy a dráma költője nem ismert volna rá! Az az anyámasszony katonája! Szerintem ez az ő Endre barátja titokban még örül is, hogy megbocsáthat, mert így a kinti ribillióra kenheti saját gyengeségét! De ez az Endre ma bátor lett volna szemébe köpni szerepe szabta végzetének! És bátor lett volna igazi királyként viselkedni, bátor lett volna bocsánat helyett magasabb erkölcsének és erényének erejével fékezni meg a pártütést, és bátor lett volna tragikus könyörtelenséggel önmagát találni meg!

BÓDOG: (*vészt sejtőn*) Sajnos valami általunk ismeretlen oknál fogva elmaradt az előadás. Ki tudja, miért? De meglátja, fél év múlva mint meséljük majd mindenkinek úton-útfélen mulatságos történet gyanánt, amelynek én is végre hites tanúja vagyok!

SZUPER: (*keserűn*) Ez lesz a legkedvesebb történetem, azt hiszem! Kacagva emlegetem fel, mint Arдай a perbetei kalandját! Azt hiszem, kár is volt kitépni a naplóból... Még tán elfelejtem — mi is történt Pesten ezernyolcszáznegyvennyolc március tizenötödikén, hogyan is volt a Barthával, akit azóta sírba vitt a lába!

BÓDOG: (*megrökönyödve*) Ön naplót vezet? Nem azt mondta, hogy mindent a pillanat szülte közvetlenséggel...?

SZUPER: (*mentegetve magát*) Ugyan! Csak a dátumok, meg a helyszínek miatt... meg hogy el ne felejtsem... nem biflázom be őket, csak néha böngészgetem... na de elég a fecsegésből! Mit ágál itt? Inkább szedje fel azt a papírgalacsint!

BÓDOG: (*felveszi*) Ez mi? Ez egy lap az Ön naplójából! Éppen a mai!

SZUPER: Na ne olvadozzon, hanem diktálja!

BÓDOG: *(diktálja)* „Antóniám óvó szavai ellenére, ki Petőfit nemigen szívlelheté, és számtalanszor figyelmeztete, hogy könnyelmű biztatásaira ne hagyjam oda az otthonom és családom ama hiú reménységben, hogy Pesten regényemet, a Bolygó királyt tárt karokkal, s nyomásra készen fogadják.”

SZUPER: *(közben írja a diktáltakat)* Azt ígérte, hogy óriási lesz a lelkesedés!

BÓDOG: *(diktálja)* „Én kérem Petőfit, vinné fel s ajánlaná sajátkezüleg művem, ám ő politikai és egyéb temérdek elfoglaltságaira hivatkozván javasla, hogy magam intézzem ezen ügyet. Társulatom és családom Veszprémbe hagyván veszteglenni, Pestre indulék, s egyenest...” Nem tudom kiolvasni.

SZUPER: *(közben ír)* Landerer és Heckenast. Görbülne ki a szárkapocscsontjuk!

BÓDOG: *(diktál)* „... urak nyomdájába igyekvék. Éppen művem érdembeni tárgyalásába fogtunk volna, midőn Petőfit látám közelgeni, tízezredmagával. Először felvidülék, hogy Bolygó királyom iránti lelkesedés szólíta egy táborba ily számos pesti irodalombarátot, de hamarosan tapasztalnom kelle, hogy nem. Mindössze Petőfinek egy patétikus indulóját, és Jókainak hevenyészett politikai kiáltványát akarák kinyomtatni fizetség nélkül.”

SZUPER: *(közben ír)* Elvetemült garázdák!

BÓDOG: *(diktál)* „Türelmemet veszve távozék, s Szigetivel megbeszélt találkozómkra sieték. Először Budára, a Várba akaránk felsétálni, de az esős idő dacára mindenki arrafelé tülekedék. Barátom megnyugtata, hogy ez nincs minden nap így. Délután felkért Szigeti, hogy a szerencsétlen félrelépés folytán lábzúzdásban szenvedő...” *(megáll)*

SZUPER: *(közben ír)* Mire vár? Folytassa!

BÓDOG: Csak akkor folytatom, ha megígéri, hogy méltósággal viseli el ezt a nevet!

SZUPER: Minden B betűst ki kéne írtani!

BÓDOG: Bódogot is?

SZUPER: Ne érzelegjen! Diktáljon!

BÓDOG: *(diktál)* „...Bartha” *(Szuper majdnem kitépi a lapot)* Ne! jól van, túlvagyunk rajta, már le is írta! Tehát: „őhelyette, ki ma este Endrében készült fellépni, szerepébe beugorjak. Én, ki e szerep tragikumát régóta keveslém, mégis ráállék, és magam-

ban feltevém, hogy ma este egy pártütést feledni nem tudó, királyi uralkodóval lepem meg közönségemet, még ha ehhez szerepemben némi javításokat kellene is eszközölnem.”

SZUPER: Majd meglátták volna! De megijedtek tőlem! Vagy talán gyanították a tervemet? Vagy Bartháért vannak oda? Mindenesetre hangos énekszóval kiözönlöttek a színházból; pedig néha mintha saját nevemet véltem volna kihallani a fülsiketítő lármából: „Hol van Szuper Károly?” Különös. Pedig ki sem volt írva a nevem a színlapon.

BÓDOG: Pedig én mondtam, hogy... De nem Ön miatt mentek el, gondolhatja!

SZUPER: Gondolom.

BÓDOG: Tudniillik ők nem Ön miatt jöttek. Csak én. De én igen! Ezért is fájt, hogy Önnek nyoma veszett, hogy színét sem lehetett látni. Főleg, hogy én nem is Önt kerestem eredetileg. Tudja, hogy aggódtam? Kérdeztem is a mellettem ülőtől... de nem érdekes. Nem azért mondtam, mintha köze lenne a történetekhez, mintha... Jaj, be ne valljam!

SZUPER: Micsoda? Mit művelt maga már megint?

BÓDOG: Jaj, itt van a nyelvemen! Ne higgye el, könyörögve kérem! Hazudok! Szóval én csak annyit kérdeztem a mellettem ülőtől, hogy nem látta-e Szuper Károlyt! Tehetek róla, hogy az a barom, az a Bartha-barát felugrott a székére az előadás közepén és elbődült, mint egy vágómarha: „Polgártársak, hol van Szuper Károly?” És akkor már mindenhol azt lehetett hallani: „Szabadítsuk meg Szuper Károlyt! Fel Budára a helytartótanácsához! Nyitassuk meg Szuper Károly börtönét! Jó, de előbb szavaljuk el a Nemzeti dalt! Majd Egressy! Felőlem! Előre ország népe, harcba! Jó kedvvel, bőséggel! És egyáltalán, hurrá!”

SZUPER: *(döbbenet)* Ezt nem hiszem el. Maga beállít, és egyedül szétzavar egy halom lelkes színházbarátot, és még ettől sem elégedetten idejön bennem gyönyörködni!

BÓDOG: *(felháborodva)* Ön nagyon rosszul fogja fel ezt az egészet. Én nem csináltam semmit! Én nagyon nem örülök, hogy elmaradt az előadás! És nem csupán az öt forintom miatt; nem is kell, hogy megadja! Én Önt akartam látni, és nem ilyen mérgesen! Higgye el, hogy nekem fáj a legjobban!

SZUPER: Nincs a teremtésben vesztes, csak ő! Csak egy szót most — mulandó egy szót: és oda ő visszahozhatatlanul! Megáll egy szóra a természetnek folyása!

BÓDOG: Miért ágál ellenem? Mit dühösködik? Mondom, hogy én csak érdeklődtem. Kicsit unatkoztam, úgyhogy muszáj volt beszélgennem.

SZUPER: Két órát nem bír becsukott szájjal ülni?! Idefigyeljen, én éveken keresztül bolyongtam a pusztán, és vártam szívem mélyén erre az estére, kerestem az igazságot, mint Illés, meg nem pihenőn! Nem adtam fel a vándorlást, kutattam és kutattam egyre! Tudtam, hogy vár valahol egy ilyen este, talán ettől egy kissé eltérően végződő, míg balvégzetemre ott koslatott nyomomban egy önjelölt Elizeus, aki közben már el is lopta valaki mástól a nemlétező kabátomat! És mindent azért, hogy amikor én, a bolygó király céломhoz érkeznék, s ott szekeremről leszállva birodalmat alapítanék, akkor neki trécselni kerekedjen kedve a nézőtéren!

BÓDOG: Miért mérgelődik? Legalább van most ilyen... tragikum az életében! Talán még különb is, mint az Ardaié. Így Ön csak nyert ezen. Minek siránkozni a bánatán?

SZUPER: Utálatos beszédek, lopjak csak a szememből minden könnyeket ki, melyek olly édesen törlik a fájdalmamat szívemből el! Tépjétek csak el mind mellőlem azt, amelyhez a sors édesen ragaszt — tépjétek! Én is embernek születtem. Tudja, szeretek így önszorgalmúlag darabokat betanulni!

BÓDOG: *(lelkesen)* Dehát tulajdonképpen nincs veszve semmi! Holnap is van nap! Bartha ugyan meg nem gyógyul, ha térdig elsorvadt a lába; maholnap itt az Ön nagy lehetősége, amiért bolyongani tetszett velem a nyomában. Lesz ott sírás-rívás, meg szívek csapdosása! Ne búsuljon már, na! Látja, itt van a kabátja! Csillapodjék!

SZUPER: *(hirtelen zavartan)* Holnap? Azt mondta, holnap? Ugyan! Hova gondol? Még hogy itt izguljak! Már hogy úgy értem, maga nem ismeri azt a Barthát!

BÓDOG: Csak hallomásból.

SZUPER: *(mismásoló határozottsággal)* Nem, holnapról szó sem lehet! Csak nem gondoja, hogy ezeknek a kedvéért, akik dalosan széledtek szerte, ahogy elzsibbadt a drágalátos ülepük, fogom még egy napra magára hagyni Antóniámat? Ja, és persze nekem

is van kisfiam, a Géza, hogyan is feledhettem el? (*tettetett haraggal*) Mit képzél!? Én is koldusbotra akarom juttatni az enyéimet? Hogy Gézám ott nyugodjék a maga Somája mellett? Ezt akarja?

BÓDOG: Dehát még egy nap ide vagy oda...

SZUPER: Aztán még egy és még egy és nincs megállás. De aki így megáll, az eltunyul. Nem szabad megállni. (*hitegetően*) Én úgy gondoltam, hogy ma este itt egy... kivágom a rezet..., azután utamra indulok birodalmam további gyarapítására!

BÓDOG: De azt mondta, hogy célba ér! Látja, különleges este ez itt, hisz éppen most találkoztunk, én hoztam magának egy kabátot, le is veszem (*le is veszi*) s most elkeseredne, mert véletlen elment a közönség? Most visszamenne Veszprémbe? Velem a nyomában?

SZUPER: Maga nem értett engem meg. Tudja, engem hívtak már ide örökös komikusnak, a Szigeti írt Balassagyarmatra, hogy jöjjek, de tőlem nem kapnak komédiát, meg nekem beteg volt a gyermekem, és főképp lételemem a bolygás, ugye, önmagam kutatása, a kis társulat, kicsiny birodalom, melyet megértéssel kormányozok, hát hogy maradhatnék ebben a városi tapétás kócerájban, ebben a felbolydult darázsfészekben, én, a bolygó király?

BÓDOG: (*leforrázva*) Már végképp nem értem. Idáig azért szapult, mert úgy odavagyok a vándorszínészek regényes életéért! Én meg Önért lemondok a bizonyítványaimról is, sőt a kabátom is odaadnám...

SZUPER: (*felszabadultabban*) Holnap úgyis ugyanúgy meghiúsítaná a fellépésemet.

BÓDOG: (*keserűen*) Nem jövök én színházba többet! Nincs nekem arra mindennap öt forintom, hogy unatkozzam. Nekem az a gyanúm, hogy maga gyáva! Biztosan fél, hogy egyszer nem mennek el, tudniillik, hogy maradnak, és maga eléjük lép, és ugyanolyan király lesz, mint a többiek, és nem is meri megváltoztatni a szöveget!

SZUPER: (*öntelően*) Én ne merném? Tán nem adánk elő hatan egyazon darabként Hamletet és Lear királyt, amelyek közé magam szülék összekötő játékot! Nézze, barátom, maga félreérti a helyzetet.

BÓDOG: (*tombol*) Nem értek félre semmit! Maga gyáva itt tragédiázni, úgyhogy visszamegy vándorolni! Csakhogy nekem már semmi kedvem ehhez! Én inkább megkeresem Vas Gerebent!

SZUPER: (*felsőbbséges gúnnnyal*) Na tessék, mégsem vagyok jó helyette? Csak aztán vigyázzon vele, mert a tésztát is eleszi az orra elől! Olyan az, mint a Nyikos Zsiga. Az is a bajai csárdában nagyban rendelé az áldomást, s amikor bejőve egy hajó, felsétála reá, akárha csupán ismerőseit szándékolná köszöntni. Mi csak nevettük, hogy a végén fennmarad a bolondja. Hát tényleg megindul egyszerre a hajó, s bohó Nyikosunk immáron búcsúzkodik tőlünk vidáman integetvén. Hát nem nekünk kelle megfizetnünk kontóját, s mindazt, amihez Baján hitelbe juta? Mit bámul? Így bámulhatott akkor is, amikor magát hagyta így Vas Gereben sárvári írnoknak!

BÓDOG: Hehe, nagyon vicces, mondhatom!

SZUPER: (*derűsen*) Ne rontsa el a kedvemet, jó? Ha csak nyavalyogni jött ide, akkor el is mehet hollóeledelnek! Én innét nem vesztesként távozom. Ellenem a körülmények esküdtek össze a maga személyében. Emiatt dühös voltam, de már elég volt. Nem — nem áldozott le szennyel a nap szent koronám felett. Én a bolygásban birodalmamra lelek, és a teremtésben nincsen vesztes, csak maga.

BÓDOG: Csak én?

SZUPER: Meg a Bartha. Ellenem viszont hiába esküdtek össze a körülmények, amikért én hogy, hogy nem, magát okolom, én nem adom át magam a csüggedésnek.

BÓDOG: Akkor miért nem lép fel holnap?

SZUPER: Azt hiszi, a veszprémiek nem kíváncsiak holnap a Londoni koldusokra, amiben egyik műszerepemet játszom? Nem mintha kielégítene a komédiázás, ugye, bár Lendvay maga mondta, hogy kész elismerni, hogy némely darabok nálunk jobban sikerülnek, mint itt Pesten. Egyébként is ott van nekem a regényem, ami, ugye, alapmű.

BÓDOG: (*tettetett könnyedséggel*) Engem viszont nem lát többé!

SZUPER: Továbbra is titokban követ?

BÓDOG: (*továbbra is tettett könnyedséggel*) Magát? Mi dolgom nekem magával? Úgy vette ki a szavaimból, hogy valami? Pusztá félreértés, hiszen semmi. Valakivel összetéveszthettem, tudja, akit maga meg a Gyulai barátja eltakarnak egy képen, úgy, hogy még a haja meg a kabátja sem látszik ki, és aki véletlenül elcserélte a kabátját az irataimmal, történetesen a bizonyítványaimmal meg a házasságlevellemmel. Melindám bizo-

nyára sír már utánam, ha ugyan emlékszik még rám. Azt hiszem, gyorsan felkeresem még ezt az illetőt, akihez poharazgatás közben kerültek, ahogy kerültek, mert az mégsem helyes, ugyebár, hogy nála legyenek, mert azok mégiscsak az enyéme, az én fiókomban a helyük.

SZUPER: *(értetlenül)* Maga most megtébolyult, barátom, de ebben az egyben, látja, igaza van. Csak Bolygó királyom mindig fiókomban legyen, Isten őrizz, hogy a Landerer és a Heckenast rátegyék a pacás kezüket, meg a Gézám jó egészsége, meg hogy a Barthával történjen valami egy nagy és kövér konflisó által, semmi más nem számít.

BÓDOG: Igen. Örülök, hogy találkoztunk. Engem várnak otthon a dolgok. Tudja, egy gazdasági írnoknak rengeteg a teendője ilyen tájt.

SZUPER: Márciusban?

BÓDOG: Mindig. Rostáltatás a magtárban, miegyéb. No, Isten vele.
(indul)

SZUPER: *(utánakiált)* Barátom, itthagya a kabátját!

BÓDOG: Csakugyan. *(kabát nélkül el)*

SZUPER: *(kinyitja a naplóját, rövid ideig nézi, majd kitépi az utolsó lapot és elsiet)*

Szeged–Budapest

Győrei Zsolt — Schlachtovszky Csaba

